

УДК: 338.242.4:620.9

Колесніченко Анастасія Сергіївна, асистент кафедри економічного аналізу та облікуНаціональний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна, вул. Фрунзе, 21; 093-326-35-79, anasko86@inbox.ru**ДОСЛІДЖЕННЯ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВЗАЄМОВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ**

У статті розглянуто законодавчу та нормативно-правову базу регулювання взаємовідносин учасників електроенергетичного ринку України, яка потребує постійного перегляду в контексті переходу до нового формату. Визначено ключові фактори, які обумовлюють необхідність удосконалення правової основи поведінки суб'єктів енергоринку як інструменту, який використовує держава з метою реалізації своєї регулюючої функції у відносинах між ними.

Ключові слова: державне регулювання, електроенергетичний ринок, суб'єкти електроенергетичного ринку, взаємовідносини суб'єктів ринку електричної енергії, правова основа.

Колесниченко Анастасия Сергеевна, ассистент кафедры экономического анализа и учетаНациональный технический университет «Харьковский политехнический институт», г. Харьков, ул. Фрунзе, 21; 093-326-35-79, anasko86@inbox.ru**ИССЛЕДОВАНИЕ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ СУБЪЕКТОВ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО РЫНКА**

В статье рассмотрена законодательная и нормативно-правовая база регулирования взаимоотношений участников электроэнергетического рынка Украины, которая требует постоянного пересмотра в контексте перехода к новому формату рынка. Определены ключевые факторы, которые обуславливают необходимость совершенствования правовой основы поведения субъектов энергорынка как инструмента, который использует государство с целью реализации своей регулирующей функции, направленной на формирование отношений между ними.

Ключевые слова: государственное регулирование, электроэнергетический рынок, субъекты электроэнергетического рынка, взаимоотношения субъектов рынка электрической энергии.

Kolesnichenko Anastasiya Sergeevna, assistant of department of economic analysis and accountNational Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkov, Ukraine, Frunze st., 21, 093-326-35-79, anasko86@inbox.ru**THE INVESTIGATION OF THE FORMATION TERMS OF THE LAW BASICS OF THE RELATIONS
BETWEEN THE SUBJECTS OF THE ELECTRIC ENERGY MARKET**

The article discusses the legal and regulatory framework regulating relations between the participants of the electricity market of Ukraine, which requires constant revision in the context of the transition to the new format of the market. The key factors that determine the need to improve the legal framework of the energy behavior of the subjects as a tool that uses the state to implement its regulatory functions with regard to the relations between them are identify. An accent on the importance of forming an effective legal framework of the electricity market in order to facilitate the construction of an effective institutional framework in the area of state regulation of electricity was made.

Keywords: government regulation, the electricity market, the subjects of electricity market, the subjects relationships of electricity market, law bases.

Вступ

Електрична енергія є високотехнологічним продуктом, який вимагає дуже складної організації процесу її генерації, передачі, розподілу та постачання. Відсутність можливості накопичення у великих обсягах обумовлює практично одночасне протікання процесів виробництва електроенергії та її використання. Це, в свою чергу, призводить до надзвичайно сильного взаємовпливу діяльності та поведінки всіх господарських одиниць, які виступають суб'єктами ринку електричної енергії, через необхідність постійного балансу попиту і пропозиції такого специфічного товару як електроенергія, а також через проблему забезпечення її якості. Особливо значущість даних питань збільшується на фоні зростаючого попиту на електричну енергію у світовому масштабі, зниження ступеня прогнозованості міжнародних енергоринків, високої змінності та амплітуди коливання цін на електроенергію, значення яких на внутрішньому ринку України сягнули рівня світових, що є, з одного боку,

гальмуючим фактором розвитку, проте з іншого боку, стимулюючим сигналом до активних дій держави в контексті підтримки й гарантування енергетичної безпеки нашої країни.

Основна частина

Відповідно до результатів міжнародних досліджень, за останні 40 років зростання за обсягами споживання електричної енергії відбулося майже в 2,1 рази, тобто в середньому на 2,4–2,6 % на рік. За прогнозною величиною, світовий попит на електроенергію до 2035 р. зросте більше, ніж на 30 %.

Аналіз проблем ефективного державного регулювання економічних процесів висвітлено в роботах таких вчених-економістів: Н. Кузьминчук [1], С. Мочерного [2], Г. Третяк [3], Л. Швайки [4] та ін. Окремі аспекти державного регулювання взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку розглянуті у працях: О. Коцар [5], В. Малюської [6], А. Праховника [5], Б. Слупського [6] та ін. Аналіз нормативної бази, що регулює функціонування електроенергетичного ринку України щодо визначення ролі інституцій у формуванні міжсуб'єктних відносин простежується в наукових працях та практичних надбаннях Ю. Гарячої [7], В. Дерзського [8], І. Коссе [9], та ін. Однак, закони функціонування ринку електричної енергії та особливий характер відносин між його учасниками залишають низку невирішених проблем щодо побудови збалансованої системи регулювання діяльності суб'єктів енергоринку.

Тому, актуальними стають питання, пов'язані з дослідженням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, які обумовлюють поведінку суб'єктів в період формування нового енергоринку й трансформації апарату і системи державного регулювання, розкриття правової основи цих процесів.

Метою статті є висвітлення ключових аспектів, які обґрунтовують необхідність постійного удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази в контексті регулювання взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку.

Основна частина

Діагностика стану електроенергетичного комплексу, аналіз тенденцій розвитку міжнародних ринків електричної енергії обумовлює обрання таких інструментів і методів державного регулювання відносин між суб'єктами енергоринку, які, опираючись на світовий досвід, концепцію розбудови діючого вітчизняного ринку електроенергії та інші стратегічні плани і програми розвитку, забезпечать формування ефективного механізму регулювання різних видів діяльності у цій сфері. Передумовою створення міцної системи взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку, яка ґрунтується на принципах державного регулювання та залученні до євроінтеграційних процесів електроенергетики, виступає фактор урегульованості та відповідності потребам галузі інституцій, що залежить від послідовності та прозорості нормативно-правової бази щодо регламентації процесів електроенергетичного сектору. Тобто, на сучасному етапі розвитку ринків електричної енергії інституціональна система стає основою впровадження дієвого комплексу заходів державного регулювання в контексті відносин між його учасниками.

Суб'єкти нового електроенергетичного ринку та основні правила формування взаємовідносин між ними представлено на мал. 1.

Таким чином, правила функціонування ринку електричної енергії закріплено в Законах України [10–12]. Умови виробництва, передачі, розподілу та постачання, порядок розрахунків за електроенергію та допоміжні послуги, за обслуговування операцій купівлі-продажу електричної енергії визначені правилами ринку, кодексами, а також іншими нормативно-правовими актами. Кожен з даних документів призначений координувати та контролювати процеси, які відбуваються на енергоринку, встановлювати чіткі межі поведінки для його суб'єктів відповідно до встановленої процедури розроблених та прийнятих положень (табл. 1).

Примітка: складено автором на основі [10]

Мал. 1. Нормативно-правова база щодо регулювання взаємовідносин суб'єктів ринку електроенергії України

Виконання державними органами регулюючої функції у напрямі впровадження заходів, перелічених в табл. 1, ускладнюється під впливом тенденцій, які обумовлюють характер і особливості формування взаємовідносин суб'єктів ринку електроенергії.

Таблиця 1

Характеристика правової основи регулювання взаємовідносин суб'єктів електроенергетичного ринку України

Документ, що регулює взаємовідносини суб'єктів	Державний орган, який затверджує документ	Орган ринку електричної енергії, який виконує адміністративну функцію	Сфера регулювання
Правила ринку	НКРЕ, за погодженням із Антимонопольним комітетом України.	Системний оператор	<ul style="list-style-type: none"> – визначення порядку набуття, призупинення та позбавлення статусу суб'єкта ринку, порядку реєстрації суб'єктів ринку; – встановлення порядку та вимог до забезпечення виконання зобов'язань за договорами про купівлю-продаж електричної енергії з метою врегулювання небалансів електричної енергії; – формування правил функціонування балансуючого ринку, правил функціонування ринку допоміжних послуг; – складання порядку і координація

			<p>проведення розрахунків на балансуєчому ринку та ринку допоміжних послуг, виставлення рахунків;</p> <p>– встановлення порядку внесення змін до правил ринку, положень щодо функціонування ринку у разі вжиття надзвичайних заходів.</p>
Правила ринку «на добу наперед»		Оператор ринку	<p>– визначення порядку набуття, призупинення та позбавлення статусу учасника ринку «на добу наперед», а також випадків, в яких суб'єкту господарювання може бути відмовлено в участі у торгах «на добу наперед»;</p> <p>– встановлення порядку та вимог до забезпечення виконання зобов'язань за договорами на ринку «на добу наперед», порядку організації та проведення торгів наньому;</p> <p>– затвердження порядку визначення ціни на електричну енергію;</p> <p>– прийняття порядку проведення розрахунків на ринку «на добу наперед», порядку визначення вартості послуг оператора ринку та порядок її оплати;</p> <p>– контролювання порядку розкриття інформації про діяльність оператора ринку та її оприлюднення;</p> <p>– несення відповідальності за врегулювання спорів між оператором ринку та учасниками ринку «на добу наперед»;</p> <p>– координація порядку внесення змін до правил ринку «на добу наперед».</p>
Кодекс комерційного обліку		Системний оператор	<p>– визначення основних положень щодо організації комерційного обліку електричної енергії на ринку електричної енергії, прав та обов'язків суб'єктів ринку, постачальників послуг комерційного обліку та адміністратора комерційного обліку щодо забезпечення комерційного обліку електричної енергії, отримання точних і достовірних даних комерційного обліку та їх агрегації (об'єднання);</p> <p>– встановлення порядку проведення акредитації постачальників послуг комерційного обліку та реєстрації автоматизованих систем комерційного обліку.</p>

Кодекс електричних мереж	Централь-ний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики в електроенергетичному комплексі, за погодженням із НКРЕ та Антимонопольним комітетом України		<p>– визначення основних правил технічної експлуатації, планування, оперативнотехнологічного управління та розвитку електричних мереж (у тому числі правил управління перевантаженнями в електричних мережах об'єднаної енергетичної системи України), правил приєднання електро-установок до електричних мереж;</p> <p>– складання типових форм технічних умов приєднання електроустановок до електричних мереж, а також вимог до користувачів об'єднаної енергетичної системи України, у тому числі створення вичерпного переліку умов, за яких користувачам може бути відмовлено в наданні доступу до електричних мереж.</p>
Інші нормативно-правові акти			

Зокрема, сучасний ринок функціонує за умов нарощення часток фінансово-промислових груп, укріплення монопольних позицій окремими учасниками ринку [13, с. 137], що ускладнює можливість реалізації найважливіших завдань побудови нового ринку електроенергії, які ґрунтуються на ідеї створення конкурентного середовища для всіх учасників енергоринку. Таким чином, правова основа державного регулювання взаємовідносин суб'єктів потребує постійного удосконалення, оскільки вони відчують вплив таких факторів, як: зростання вартості енергоресурсів на світових ринках; перехід до нової моделі енергоринку; державна підтримка конкурентних основ його функціонування; налагодження партнерських відносин в контексті експортно-імпорتنих операцій з електроенергією тощо. Крім цього, особлива роль законодавчого та нормативно-правового забезпечення діяльності учасників енергоринку зростає в період реформування структурних взаємозв'язків між ними та розвитку інституціональної системи електроенергетичного комплексу.

Висновки

Розглянуто законодавчу та нормативно-правову базу регулювання взаємовідносин учасників електроенергетичного ринку України, яка потребує постійного перегляду в умовах переходу до його нового формату. Виділено ключові фактори, які обумовлюють необхідність удосконалення правової основи здійснення діяльності господарських одиниць ринку як інструменту, який використовує держава з метою реалізації своєї регулюючої функції в контексті взаємовідносин суб'єктів енергоринку. Зроблено акцент на значущості формування дієвого правового підґрунтя функціонування ринку електричної енергії з метою сприяння побудові ефективної інституціональної системи у сфері державного регулювання електроенергетики. Подальші дослідження доцільно проводити у напрямі визначення ролі адміністративно-правового забезпечення у визначенні концепції державного регулювання взаємовідносин учасників ринку електричної енергії, яка ґрунтується на інституціональній парадигмі.

Список використаної літератури:

1. Кузьминчук, Н. В. Забезпечення фінансово-бюджетного регулювання розвитку регіонів: підходи, методи, напрямки реалізації [Текст]: Монографія / Н. В. Кузьминчук. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 624 с.
2. Мочерний, С. В. Економічна теорія [Текст]: підручник / С. В. Мочерний, М. В. Довбенко. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 856 с.
3. Третяк, Г. С. Державне регулювання економіки [Текст]: навч. посіб. / Г. С. Третяк, К. М. Бліщук; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. – 118 с.
4. Швайка, Л. А. Державне регулювання економіки [Текст]: Підручник / Швайка Л. А. – К.: Знання, 2008.

– 462 с.

5. Праховник, А. В. Формування інформаційного забезпечення розрахунків за електричну енергію в умовах запровадження перспективних моделей енергоринку України [Текст] / А. В. Праховник, О. В. Коцар // Енергетика та електрифікація. – 2009. – № 3. – С. 40–51.

6. Слупський, Б. В. Форми та методи державного управління електроенергетичною галуззю [Електронний ресурс] / Б. В. Слупський, В. А. Малюська. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12SBVUEG.pdf>. – Назва з титул. екрану.

7. Гаряча, Ю. П. Нові ініціативи ЄС у сфері правового регулювання енергетичних відносин: актуальні питання для України [Текст] / Ю. П. Гаряча // Стратегічні пріоритети. – 2010. – №1. – С. 147–152.

8. Дерзкий, В. Г. Анализ эффективности функционирования оптового рынка электроэнергии [Електронний ресурс] / В. Г. Дерзкий, О. В. Мозенков. – Режим доступу: www.ueex.com.ua/files/analiz_effektivn.doc. – Назва з титул. екрану.

9. Коссе, І. Реформа ринку електроенергії в Україні [Електронний ресурс] / І. Коссе // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2012/Policy_Paper_4_final.pdf. – Назва з титул. екрану.

10. Про засади функціонування ринку електричної енергії України: Закон України № 663-VII від 24.10.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/663-18>. – Назва з титул. екрану.

11. Про внесення змін до Закону України "Про електроенергетику" щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії: Закон України № 5485-VI від 20.11.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5485-17>. – Назва з титул. екрану.

12. Про природні монополії: Закон України № 1682-III від 20.04.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>. – Назва з титул. екрану.

13. Стрельбіцька, Н. Є. Лібералізація оптового ринку електроенергетики України: перші наслідки [Текст] / Н. Є. Стрельбіцька // Бізнес-Інформ. – 2014. – № 4. – С. 135–139.

References:

1. Kuzmynchuk, N. (2012), "Providing financial and budget management of regional development: approaches, methods and areas of implementation" ["Zabezpechennya finansovo-budzhethnogo reguluyuvannya rozvytku regioniv: pidhody, metody, napryamku realizatsii"], League-Press, Lviv.

2. Mocherny, S. (2004), "Economics", ["Economichna teoriya"] Publishing House "Academy", K.

3. Tretiak, G. (2008), "State Regulation of Economy" ["Derzhavne reguluyuvannya ekonomiky"], LRI NAPA, Lviv.

4. Shvayka, L. (2008), "Derzhavne reguluyuvannya of Economics" ["Derzhavne reguluyuvannya ekonomiky"], Znannya, K.

5. Prakhovnik, A., Kotsar O. (2009), "Formation of information support payments for electricity in terms of implementing advanced models of the energy market of Ukraine" ["Formuvannya informatsiyynogo zabezpechennya rozrakhunkiv za elektrychnu energiyu v umovakh zaprovadzhennya perspektyvnykh modeley energorynku"], Energy and Electrification, No. 3, pp. 40-51.

6. Slupsky, B., Maluska V. "Forms and methods of the state management of the electrical power industry" [electronic resource] ["Formy ta metody derzhavnogo upravlinnya elektroenergetychnoyu galuzzyu"], Mode of access: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12SBVUEG.pdf>. - The name of the title. the screen.

7. Derzskyy, A., Mozenkov V. "Analysis of the effectiveness funktsyonyrovannya wholesale electricity market" [electronic resource] ["Analiz effektivnosti funtsionirovaniya optovogo rynku elektroenergiyi"], Mode of access: www.ueex.com.ua/files/analiz_effektivn.doc. - The name of the title. the screen.

8. Kosse, I. (2012) "Reform of the electricity market in Ukraine" [electronic resource] ["Reforma rynku elektroenergiyi v Ukrayini"], Institute for Economic Research and Policy Consulting, Mode of access: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2012/Policy_Paper_4_final.pdf. - The name of the title. the screen.

9. Garyacha, Y. (2010), "New EU initiative in the field of regulation of energy relations: issues for Ukraine" ["Novi initsiatyvy YeS u sferi pravovogo reguluyuvannya energetychnykh vidnosyn: aktualni pytannya dlya Ukrayiny"], Hot strategic priorities, No. 1, pp. 147-152.

10. On the Principles of the electricity market of Ukraine: Law of Ukraine № 663 from 24.10.2013-VII [electronic resource] [Zakon Ukrayiny "Pro zasady funktsionuvannya rynku elektrychnoyi energiyi"], Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/663-18>. - The name of the title. the screen.

11. On Amending the Law of Ukraine "On Electricity" to stimulate the production of electricity from alternative energy sources: the Law of Ukraine № 5485-VI from 11.20.2012 [electronic resource] [Zakon Ukrayiny "Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny "Pro elektroenergetyku"], Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5485-17>. - The name of the title. the screen.

12. On Natural Monopolies: The Law of Ukraine № 1682-III dated 20.04.2000. [Electronic resource] [Zakon Ukrayiny "Pro pryrodni monopoliiyi"], Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>. - The name of the title. the screen.

Поступила в редакцію 23.09 2014 г.